

Kako su Rimljani ostavili svoje tragove u Dolenjskoj: povezivanje škole i muzeja

Na primjeru školske ekskurzije u Dolenjski muzej u Novom Mestu članak daje primjer terenske nastave i obrade nastavne jedinice iz antičke povijesti. Pruža se teoretska podloga pripreme nastavne jedinice, primjere radnih listića i analiza rezultata i dojmova učenika. Naglašava se potencijal među predmetnog povezivanja kod provođenja ovakve nastave.

Ključne riječi: muzej, povijest, izložba, antika.

Uvod

Koncept međupredmenog i međuinstitucionalnog povezivanja često budi asocijacije velikog napora, dodatnog rada i truda, ponekad bez željenih rezultata. Ali to nas ne smije obeshrabriti. Ovakvim načinom rada školska djeca imaju priliku steći nova iskustva i provešeliti se, bez obzira na postignute rezultate. Kako, dakle, na ovaj problem gledaju stručnjaci?

Iako postoje brojni radovi o ovoj temi, veća joj se pažnja počela pridavati tek nakon bitnih promjena u smjernicama za provođenje nastavnog programa i tijekom nastave. Naime, današnji nastavni planovi potiču uporabu raznolikih nastavnih metoda i tehnika, među koje spada i međupredmetno povezivanje. Stoga u literaturi možemo pronaći prijedloge i savjete o načinima, tehnikama, vremenu i mjestu provođenja međupredmetnog povezivanja, te koji se predmeti mogu najuspješnije povezivati. Ovdje će se istaknuti mišljenja nekoliko stručnjaka koji budućnost nastave vide upravo u međupredmetnom povezivanju. Jedna od njih je Jana Lazar koja tvrdi da međupredmetno povezivanje „učenike motivira da rješavaju različite zadatke, pri čemu se razvija i kritičnost učenika“¹. Barbara Sicherl Kafol, pak, zagovara tezu da „međupredmetno povezivanje koristi učenicima jer ih navodi na samostalno i aktivno stjecanje iskustva“.² Na istom tragu Barica Požarnik Marentič, ističe da „se međupredmetnim povezivanjem razvijaju različite strategije mišljenja i povećava

1 Lazar, „Terensko delo in priprava na maturu iz geografije“, 8.

2 Sicherl Kafol „Glasbena didaktika v luči medpredmetnih povezev“, 50–61.

se kvaliteta i trajnost novog znanja³. Svakako tu ne možemo tvrditi suprotno od rečenog jer sve navedeno dobro opisuje glavne značajke ovakvog pristupa nastavi, pogotovo povijesti.

Važnost međupredmetnog povezivanja dobiva novu dimenziju kada se u nastavu povijesti uključe i institucije koje mogu pomoći širenju učenikovog znanja. Najbolje se pri tom povezati s muzejom, koji sam po sebi predstavlja riznicu povijesti i važan je izvor pri poučavanju prošlosti iz različitih razdoblja. No uključivanje muzeja u nastavu je zahtjevno i podrazumijeva dobru organiziranost. Naime, uz multidisciplinarnost i interdisciplinarnost nastavnog rada treba osmisliti i način kako bi se muzeje moglo iskoristiti u provođenju nastave povijesti. Za razliku od konvencionalne nastave, muzeji imaju važnu ulogu „hranitelja“ povijesti te nude mogućnost aktivnog sudjelovanja u upoznavanju lokalne i svjetske povijesti. Nastava se pri tom odvija na potpuno drugačiji način nego što su učenici navikli. Također, s obzirom da je danas pedagoška djelatnost postala jedna od najvažnijih muzejskih aktivnosti, muzej nudi mnoge programe za učenike. Posjet muzeju zahtijeva temeljitu pripremu i organizaciju učitelja. Učitelj mora pažljivo i temeljito definirati koje muzejske zbirke želi da učenici vide, kroz koje (dodatne) aktivnosti će učenici stjecati novo praktično ili teoretsko znanje, na koji način želi da učenici uče o prošlosti te koje nastavne ciljeve želi posebno istaknuti prilikom posjeta muzeju. O važnosti muzeja kao sudionika nastave (povijesti) su pisali mnogi. Pri tome se ističe važnost pedagoških djelatnika u muzeju. Oni organiziraju raznovrsne aktivnosti kao što su radionice za učenike, vodstvo i slično, a Cirila Trampuš ističe da „jedna od njegovih dužnosti je i savjetovanje učitelja i nastavnika...“⁴. Njihova je pomoć vrlo dobrodošla jer na temelju poznavanja muzejskog rada „sa svojom ponudom upoznavaju i inspiriraju mlade ljude da uče o kulturnim vrijednostima“.⁵ Pri tome ne smijemo zaboraviti, da ovakav posao nije lagan. Lidja Tavčar ističe da muzejska izložba može puno pomoći za razumijevanje prošlosti jer ovdje „objekt fascinacije više nisu rastavljeni predmeti nego njihove prezentacije“.⁶ Naravno, sadržaj povijesne teme je potrebno prilagoditi potrebama učenika i njihovim sposobnostima.

Priprema i izvedba

Izvedba posjeta muzeja bila je dobro prethodno pripremljena. Planirano je da posjet obuhvaća pet školskih sati. Pripremio se sadržaj i ciljevi povijesne teme, dogovorilo se s muzejskim pedagogom da predstavi glavne značajke rimskog doba, pripremili su se radni listovi te provele druge organizacijsko-tehničke detaljnosti. Posjet lokalnom muzeju (Dolenjski muzej Novo Mesto) bio je organiziran za polaznike sedmih razreda. Oni su posjetili izložbu o rimskoj vlasti na ovom području. Posebna pažnja se

3 Požarnik Marentič, *Pihologinja učenja in pouka*, 46.

4 Trampuš, *Obiščimo mizej*, 13.

5 Isto.

6 Tavčar, *Zgodovinska konstitucija modernog muzeja*, 182.

posvetila arheološkim materijalnim izvorima s tog područja, životu u antičko vrijeme i gospodarskom i političkom ustroju. Ciljevi nastave povijesti za sedmi razred bili su učenje: glavnih značajka gospodarstva i političkog zbivanja u to doba, rimske vojske i života Rimljana, glavnih arheološka otkrića i njihovog značenja za kasniju povijest. Izložba o Dolenjskoj u rimsko doba izvrsno je pokrivala sve navedene ciljeve. Muzej je postao prostor „učenja“ i izvedbe nastavnog sata povijesti o rimskom dobu na tom području. No da bi učenici mogli slijediti vođenje izložbe, bila je potrebna mala pred priprema. Upoznali su se s glavnim činjenicama o dolasku Rimljanina na slovensko područje u 2. stoljeću prije Krista te njihovom načinu života i što su donijeli sa sobom.

Učenici su posjetili lokalni muzej koji se naziva Dolenjski muzej Novo Mesto i razgledali stalni postav o događajima u Dolenjskoj u rimsko vrijeme. Za vrijeme vodstva imali su radni list sa zadacima koje su tijekom vođenja rješavali. Zadaci su bili konstruirani različito, od najlakših do najtežih zadataka te su obuhvaćali različite tipove: zaokruživanje pravilnih odgovora, dopuna pravilnom riječi, dopisivanje, objašnjenje i slično (primjer radnog lista je prikazan u nastavku članka). Nakon posjete muzeja učenici su se vratili u školu, gdje su posljednji sat pregledali rješenja te ispunili upitnik o učenju u muzeju.

Posjet stalne izložbe u Dolenjskom muzeju Novo Mesto

Nakon temeljite tehničke i organizacijske pripreme, pregleda literature, stručnih ideja o napretku muzejskog rada i planu sata, nastava povijesti u lokalnom muzeju započela je prema planiranom scenariju.

Dolenjski muzej Novo Mesto ustanovljen je 1950. godine kao rezultat napora Muzejskog društva.⁷ Prva izložba otvorena je 1953. godine, a danas ima osam stalnih te četiri privremene izložbe. Arheološka izložba Dolenjske je najopširnija te prikazuje bogatu arheološku zbirku cjelovite Dolenjske. Dolenjsko područje bogato je arheološkim otkrićima, koji datiraju još iz kamenog doba. Posebno je poznato po brojnim vaških situlama te popularno nosi naziv „mjesto situla“. Naime, ovdje je nađeno najviše cjelovitih primjeraka situla u Sloveniji.

Rimsko razdoblje u Dolenjskoj počinje već u 1. stoljeću prije Krista, kada je rimska vojska osvojila slovensko područje. Prostor Panonije, kasnije Ilirika, zajedno s Dolenjskom, priključen je rimskoj državi. Uspostavljena je rimska vlast s rimskim zakonima i upravom, doselilo se rimsko stanovništvo, a starosjedioci- keltski Latobiki i druga plemena -počeli su se romanizirati. Na ovom području pronađeni su brojni antički ostaci: oružje i oruđe iz onog doba, posuđe, nadgrobni spomenci, mlinovi, ceste i slično. Rimljani su gradili ceste koje su omogućavale trgovinu s različitom robom (vino, posuđe...). Cestom preko Emone (Ljubljana), prema Pretoriji Latobiko (Trebnje) i Neviodunuma (Drnovo pri Krškem) i dalje prema Sisciji (Sisak),

⁷ Izvor: <http://www.dolenjskimuzej.si/si/muzej/zgodovina/> (posjet: 14. 9. 2015).

Dolenjska je bila povezana s ostalim dijelovima Balkana.⁸ U Rimsko doba ovdje su se razvile dvije zaseobine: Neviodunum i Pretorij Latobikov te niz sela, seoskih farma i vila rustika. Neviodunum su naseljavali Kelti koji su zajedno s rimskim službenicima upravljali mjestom. Za vrijeme Vespazijana Neviodunum je postao municipij. Važnu ulogu u životu Neviodunumu odigrala je luka na rijeci Savi gdje su tovarili robu.⁹ Pretorij Latobikov je bila manja utvrda i poštanska postaja smještena na raskrižju ceste prema Emoni i Neviodunumu. Položaj joj je omogućio da nadzire promet između Italije i Panonije. Važni nalaz iz tog mjesta je natpis na kamenu iz kojeg saznajemo o gradnji hrama. Gradnju su nadzirali beneficiariji koji su se brinuli za prikupljanje poreza i nadzor mjesnog prometa.¹⁰ Glavne opekarske, lončarske i kovinske radionice su bile u Neviodunumu, a stanovništvo ruralnog područja bavilo se poljoprivredom. Rimsko doba je za stanovništvo ovog područja donijelo i pozitivne promjene. Rimljani su uspostavili vodovodnu instalaciju, terme i centralni sistem. Način izgradnje se poboljšao, domovi su bili građeni od cigle i kamenja, vezani s vapnenačkom žbukom te pokriti s tegulama i imbreksom. U prostorijama vile rustike našli su se i ostaci hipokausta. Arheolozi su otkrili ostatke vodovoda, koji je išao iz Gornjance do Neviodunuma, a otkrivene su i cijevi u Pretoriju Latobikov.¹¹

Najviše arheoloških ostataka govore o načinu pokopa u Dolenjskoj. Stanovništvo u doba Rima vjerovalo je u život nakon smrti. Otkriveni su mnogi nadgrobni spomenici i urne. Do 3. stoljeća pokojnike su kremirali, a nakon pojave kršćanstva su ih pokapali. Nakon prohibicije pokopa unutar naselja, groblja su se širila u okolici i uz ceste. Grobovi su stajali na grobnim parcelama i bili su markirani natpisima ili rjeđe skulpturama. Neki od grobova zidani su u obliku kupola i nalazili su se na raskršćima. U Dolenjskoj je nađeno mnogo primjera urnog pokopa s predmetima pokojnika. Ovdje su nađeni novci, uljna svjetiljka, posuđe s hranom, zlatne fibule, staklene i jantarne narukvice itd.¹²

Grobni ostaci govore o spolu, starosti, socijalnoj, nacionalnoj i vjerskoj pripadnosti pojedinca. Mnoštvo predmeta u grobovima govori o tome da su pojedinci bili iz bogatih familija, a većina stanovništva iz seoskih. Bogati su imali puno robe koja im je nudila bolji život. Trgovina je bila jedna od glavnih djelatnosti kojim su se bavili. O uspješnosti trgovine svjedoče nalazi šalice, boca, čaša i uljanih svjetiljka. Predmeti su bili izrađeni od srebra, bronce, zlata, gline ili stakla. Vrlo važno je bilo posuđe od tere sigilate. U početku je označavalo prestiž, a onda se počelo široko upotrebljavati. Trgovina se odvijala na gotovo cijelom području Balkana, a roba je stizala s raznih strana. Stakleno posuđe je u Dolenjsku dolazilo preko Akvileje i kasnije iz Porenja, uljne svjetiljke iz Ptuja, željezo iz Norika¹³ što govori o povezanosti tog kraja s drugim

8 Križ, *Arheološka podoba Dolenjske*, 165.

9 Isto, 168.

10 Isto, 169.

11 Isto, 173.

12 Isto, 175.

13 Isto, 179-180.

dijelovima rimske države. Treba napomenuti, da su za mnoštvo robe bili zaslužni i vojnici. Oni su donijeli mnogo novih materijala te nove vrste božanstva i vjerovanja, kao sto su Herkul i mitraizam.

Rimsko doba je dolenskom stanovništvu istovremeno donijelo i oduzelo mnogo. Naime područje je postalo postaja za vojna osvajanja, što potvrđuje i pobuna u Panoniji u razdoblju 6.-9. godine te još u 33. godini prije Krista vojna zasjeda Siscije.

Primjer radnog lista i rezultati učenika

Posjet muzejske izložbe bio je organiziran kao nastava povijesti za učenike sedmih razreda. Učenici su razgledali izložbu o rimskoj prisutnosti u Dolenjskoj te rješavali radni list sa zadacima. Radni list sastojao se od različitih tipova zadataka: zaokruživanje, spajanje, dopunjavanje, ali i zadataka, koji su od učenika zahtijevali analizu i sintezu naučenog i stečenog znanja.

Ciljevi su se usredotočili na sadržaj nastavnog plana iz povijesti za sedmi razred, pri čemu je tematika bila proširena. Tako su učenici dobili cjelovitu sliku događaja na području domaćeg kraja te se upoznali s konkretnim primjerima iz tog doba na domaćem tlu. Dio ciljeva, odnosilo se i na stjecanje opće teoretskog znanja i operativnih vještina iz geografije. Tako su učenici trebali potražiti rimska mjesta na karti, upisati ih na kartu na radnom listu i slično.

Treba napomenuti da su zadaci osnovnog tipa bili pripremljeni na temelju već poznatih povijesnih činjenica, dok su ostali zadaci bili strukturirani tako da su učenici tražili odgovore na pitanja u muzeju. Većina zadataka bilo je „polu- otvorenog tipa“, odnosno zahtijevali su veći stupanj znanja ili višu taksonomsku razinu. Redoslijed i težina zadataka na listu nisu bili dodijeljeni slučajno. Najprije su bili zadaci s lakim sadržajem, zatim su slijedili zadaci, koji su zahtijevali veću težinu i znanje.

Radni list sa zadacima¹⁴**Lokalitet: Dolenjski muzej Novo Mesto****Tema: Dolenjska u rimskom razdoblju**

1. Nalaziš se u Dolenjskom muzeju. Na izložbi potraži tri predmeta iz rimskog doba te ih nacrtaj! (M).
2. Uz pomoć prikaza vojnika opiši opremu rimskog vojnika! (M)
3. Napiši, koja su se dva naselja razvila u Dolenjskoj u rimsko vrijeme! (M)
4. Koje je mjesto (u Italiji) bilo ishodište osvajanja Panonije i Ilirika? (M)
5. Zašto su Rimljani pili razrijeđeno vino? (M)
6. Kako se zvao rimski vojnik? (M)
7. Koje djelatnosti su prevladavale u mjestima? (M)
8. Što je miljokaz? (M)
9. Opiši kako su se pokapali mrtvi na tom području! Navedi nekoliko primjera otkrivenih grobova. (T)
10. Što ukazuje na činjenicu da su u Dolenjskoj postojali primjeri vodovodne instalacije? (T)
11. Nacrtaj kartu te u njoj označi veća rimska naselja u to doba te ceste kojima su bila naselja povezana. (T)
12. Zašto je mitraizam došao na to područje? (T)
13. Uspoređuj političke događaje u rimsko doba i danas (usporedi način vlasti, usvajanja te promjene što ih je vlast donijela stanovništvu)! (V)
14. Razmisli i zapiši, zašto su se u rimsko vrijeme često pojavljivale bolesti! Objasni! (V)

Većina zadataka zahtijevala je minimalne standarde znanja. Učenici su morali potražiti neku informaciju ili podatak, ponoviti neki događaj i smjestiti ga u povijesno razdoblje, opisati ga te na temelju izložbe ili drugih izvora dobiti osobne podatke. Navedene su zadaće od učenika zahtijevale samo reproduciranje znanja osnovnih činjenica koje su već znali ili su ih mogli saznati iz povijesnih izvora u muzeju i njegovoj okolini. Ovakve vrste zadataka imale su za cilj proširiti znanje iz rimske povijesti iz današnjeg kurikulumu za povijest saznanjima iz lokalne povijesti.

Manji broj zadataka bio je srednje težak. Njihovo rješavanje zahtijevalo je korištenje vještina koje su učenici mogli steći u muzeju. Naime stečeno znanje učenici su morali smisleno upotrijebiti. U tim zadacima morali su razumjeti informacije i koristiti se njima kako bi opisali glavne događaje i pojave. Na osnovu onoga što su vidjeli ili čuli morali su nacrtati ili ocrtati primjerke/krajeve. Najzahtjevnije zadaće bile su one, koje su od učenika zahtijevale razmišljanje, ocjenjivanje te sintezu i analizu. Prema Bloomovi taksonomiji oni su predstavljale veću zahtjevnost i veće poteškoće, a učenici su ih rješavali korištenjem usporedbe, mišljenja, objašnjenja i/ili dokaza. Ovi zadaci su bili najslabije riješeni.

¹⁴ Zadaci na radnom listu s obzirom na poteškoće identificirani su s M, što znači minimalna poteškoća, s T srednje teško te s V, što znači veću zahtjevnost.

Zadaci i djelatnosti u muzeju bili su povezani s općim i specifičnim materijalnim, proceduralnim i odnosnim ciljevima nastavnog plana i programa za povijest. Osim specifičnih i materijalnih ciljeva za pojedine predmete (geografija), učenici razvijaju i procesne ciljeve, kao što su vještine vremenske i prostorne vizualizacije, pretraživanja, pregleda literature, vještina prikupljanja podataka, interpretacijskih sposobnosti samostalnog rada i kritička procjena, analiza i sinteza. Odnosni ciljevi odnose se na razvijanje osjećaja za kulturnu baštinu u Dolenjskoj.

Posjet muzeju vrlo je važna komponenta kod nastave povijesti. Na temelju iskustva u provođenju nastavnog rada sigurno možemo tvrditi da muzejski rad ne predstavlja bilo kakvu prepreku u procesu učenja, koja bi kočila jačanje i promicanje sposobnosti i vještina za izgradnju starih-novih znanja učenika. Naprotiv, on omogućuje lakše učenje određenih vještina, posebno u slučajevima, gdje je tema za učenje u učionici teža i učenicima teže razumljiva. Ovakva vrsta rada svakako je dobar način iskustvenog učenja učenika, ali je također sastavni dio konstrukcije znanja kroz cjeloživotno učenje u kasnijem razdoblju.

Dobar pokazatelj uspjeha ovakve vrste rada su rezultati učenja učenika. Upitnik je pokrивao nekoliko kratkih pitanja o danu povijesti u muzeju. Pitanja su bila vezana uz izvršenje i organizaciju aktivnosti tijekom dana, a tražila se i procjena učenika i preporuke za daljnji rad i poboljšanja. Statistička obrada pokazala je da je 90% učenika bilo zadovoljno izvedbom i organizacijom posjete muzeju.

Slika 1: Mišljenje učenika sedmog razreda o radu u muzeju.

Slika 2: Zadovoljstvo učenika.

Zaključak

Usmeno i pismeno provjeravanje učenika pokazalo je da sat povijesti u muzeju unaprijedio njihovo znanje. Također učenici su bili vrlo zadovoljni zbog čega će se ovakva vrsta nastave primjenjivati i ubuduće. Zbog pozitivnog mišljenja učenika i želje za ovakvim radom pokušat ćemo organizirati još ovakvih aktivnosti učenja. Ovakav način međusobnog povezivanja, fleksibilnog te kvalitetnog učenja i podučavanja upućuje na kvalitetan način rada učitelja i nudi širok spektar znanja svima koji u tom sudjeluju. Muzeji su dobar posrednik između učenika i škole, a u njima učenici mogu učiti i saznati više nego putem tradicionalnog oblika učenja. Ovdje mogu uživo upoznati i vidjeti muzejske eksponate, što doprinosi boljoj prezentaciji i pamćenju te razumijevanju povijesne tematike.

Izvori i literatura

- Križ, Borut i dr. *Arheološka podoba Dolenjske*. Novo Mesto: Dolenjski muzej, 2009.
- Lazar, Jana. „Terensko delo in priprava na maturo iz geografije“. Diplomski rad. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, 2008. (http://geo.ff.uni-lj.si/pisnadela/pdfs/dipl_200807_jana_lazar.pdf, posjet 19. 9. 2014).
- Marentič Požarnik, Barica. *Psihologija učenja in pouka*. Ljubljana: DZS, 2000.
- Trampuš, Ciril. *Obiščimo muzej*. Ljubljana: DZS, 1998.

Tavčar, Lidja. *Zgodovinska konstitucija modernega muzeja kot sestavine sodobne Zahodne civilizacije*. Ljubljana: ISH, 2003.

Sicherl Kafol, Barbara. „Glasbena didaktika v luči medpredmetnih povezav“. *Sodobna pedagogika, letnik*, vol. 53, br. 2 (2002): 50-62.

SUMMARY

The Roman legacy in Dolenjska – cooperation of school and the museum

This article is an example of a school practice in cooperation with the local museum, which contributed with its permanent collection of the Ancient Romans to get more knowledge and understanding of the past in the local area. The cooperation with the museum, based on the cross-curriculum integration (history, ethnology, archaeology) improved the knowledge of 7th grade pupils and gave them an expanded aspect into the events from the age of antiquity. The inter-institutional connection between the school and the museum opened new challenges and expectations for both pupils and teachers. School and personal practice show that such connections lead to more vivid and lively classes, and such teaching outcasts the rigidity of traditional forms of teaching, deepening the knowledge and expanding the horizons of individuals. The history lesson took the pupils to the centuries before Christ, to the ancient period, at the time of the development of the European economy, society, science and politics. The era of the ancient games, ancient music and social change reached all aspects of the knowledge about the world and the world's population, including us.